

**פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון**  
**ראיון עם מנשה לוי, קרית אתא**  
**תאריך: 20.6.1999**  
**מראיין: אריה כהן**

אריה כהן: מר לוי, אני מבקש שבהתחלה תספר קצת על בית אבא. אני מבין שאתם גרתי בקמישלי ואחרי תקופה מסויימת עברתם לחלב. מה המשפחה שלך עשתה בקמישלי? ממה התפרנסתם? מנשה לוי: בקמישלי היינו ... נסיעות ארוכות שאבא היה עושה.

ש: הוא היה בעל מונית?

ת: לא, הוא לא היה בעל מונית. היה סוחר כזה ... חיטה וכל מיני. היה הולך לכפרים, לוקח אותה, מביא אותה לקמישלי, מוכר אותה. כמו

ש: הבנתי. היה מין סוחר

ת: כן, כזה.

ש: בעיניני תבואות בעיקר?

ת: כן.

ש: הבנתי. היתה לו משאית?

ת: לא. על חמורים, גמלים.

ש: אהה. אתה מדבר איתי ...

ת: אני מדבר איתך על, שחייתי בקמישלי הייתי בן חמש, שש.

ש: באיזו שנה זה היה פחות או יותר? באילו שנים?

ת: בשנות החמישים, '58, '59.

ש: מתי אתה נולדת?

ת: אני ב-'52.

ש: אתה מדבר איתי על שנות החמישים. עדיין המסחר

ת: בשנות החמישים עוד היה עם חמורים וזה, והיו הולכים, אפילו היה בא לפה.

ש: מה זאת אומרת? לארץ?

ת: היה בא לפה גם לארץ. באיזו דרך היה מגיע לארץ גם וחוזר.

ש: מקמישלי?

ת: מקמישלי היה בא לפה וחוזר.

ש: בשביל מה הוא היה מגיע הנה לארץ?

ת: סתם. לטייל הוא היה בא.

ש: בשנות החמישים?

ת: בשנות החמישים ועוד לפני שאני נולדתי. הוא סיפר לי שלפני שנולדתי הוא בא לארץ, הוא היה בארץ.

ש: לבקר מה?

ת: לפני שנולדתי הוא היה גם בעיראק.

ש: לבקר את מי? את מי הוא ביקר כאן?

ת: לא, את הארץ.

ש: אה, לא את המשפחה כאן?

ת: לא, לא היה.

ש: לא היתה משפחה?

ת: לפני שעלינו, בשנות החמישים או '45. אני חושב אולי גם לפני המלחמה.

ש: לפני מלחמת השחרור?

ת: לפני מלחמת השחרור.

ש: הבנתי. אביך זכרונו לברכה היה ניסים אשגר מקמישלי, נכון?

ת: כן.

ש: אני רואה שיש עליו כתבה במעריב מה-13.12.91, כתבה של אריה בנדר - "מברייח היהודים

מסוריה". זה אביך. אז אני מבין שהוא גם עסק בפעילות של הברחת יהודים?

ת: כן, אז אולי בגלל זה גם היה בא לארץ. אולי, לא יודע.

ש: אה, יתכן מאוד שזה היה

ת: זה היה סוד, אני לא יודע איך. זה היה שלו, בינו לבין עצמו היה.

ש: אז אני מבין שחיית שם בקמישלי.

ת: חיינו בקמישלי עד גיל שבע, שמונה ועברנו לחלב.

ש: כל המשפחה?

ת: כל המשפחה.

ש: למה עברתם לחלב?

ת: עברנו לחלב בגלל הלימודים. אני שמו אותי, הייתי בסוריה, למדתי אצל הנוצרים.

ש: בקמישלי למדת אצל הנוצרים?

ת: אצל הנוצרים זה קשה כי היינו ילדים, אנחנו יהודים, הולכים עם צלב. לא יודע, זה היה קשה. אז

בשביל החינוך וחיים יותר טובים עברנו לחלב.

ש: מתי עברתם?

ת: בשנת '58, '59. לא זוכר.

ש: לא היתה בעיה של מעבר מקמישלי לחלב?

ת: לא. בעיה של מעבר לא היתה.

ש: הירשו לכם לצאת מקמישלי בלי בעיה?

ת: הירשו לנו לצאת כי שם היה בית הספר ולומדים שם והקהילה קיבלה אותנו והיו שולחים כסף רק

בשביל הדברים האלה. היו נותנים לנו בשביל ללמוד.

ש: מי נתן?

ת: הקהילה, היא היתה נותנת

ש: של חלב?

ת: חלב. היה מגיע להם מחוץ לארץ.

ש: היו מגיעים להם תקציבים או עזרה

ת: תקציבים, עד היום. היום כבר אין אבל היתה מגיעה עזרה, היו מגיעים תקציבים

ש: לחינוך הילדים.

ת: לחינוך הילדים. כל חודש ההורים מקבלים סכום כסף למחייה של החודש כי שם לא היתה עבודה כל

כך טובה. היינו עניים, אין מה לעשות.

ש: אני מבין שכל המשפחה, כמה ילדים הייתם?

ת: היינו חמישה.

ש: זאת אומרת אבא, אמא וחמישה ילדים עברתם לחלב? לאן בחלב?

ת: לא, כשעברנו לחלב היינו שלושה. בחלב נולדו עוד שניים.

ש: איפה גרתם בחלב?

ת: בחלב גרנו ב-אלתלה, איזה איזור

ש: איזור של יהודים?

ת: לא, זו היתה רק חצר של יהודים, לא איזור של יהודים. זו חצר כזו כמו פה שבאת, כל ... היה חצר, לא

היה הזה, ובית פה, בית פה, בית פה

ש: חדרים חדרים.

ת: כן, חדרים. לכל אחד היה חדר עם המשפחה שלו.

ש: אז לא חייתם ברובע של היהודים?

ת: לא, לא ברובע של היהודים. לא היה. בחלב גם לא היה רובע של יהודים, אבל בין לבין היו איזה כמה

בנינים.

ש: אני מבין שזה לא היה רחוק מהרובע של היהודים?

ת: לא היה רחוק. ברגל איזה עשרים דקות, חצי שעה. לא נורא. לא היו מוניות. ברגל היינו הולכים לבית

הספר

ש: לבית הכנסת.

ת: בית הכנסת היה קרוב. גם באזור שלנו היה.

ש: אז אני מבין שבחלב למדת בתלמוד תורה.

ת: למדנו. היינו לומדים בבית הספר בבוקר עד שעה אחת, שתיים

ש: באליאנס?

ת: לא, בג'מיליה.

ש: לא, מה היה שם בית הספר בג'מיליה?

ת: תְּמוּוֹאֵל. לא אליאנס.

ש: בית ספר יהודי?

ת: יהודי, רק יהודי.

ש: זה היה בית ספר יסודי? ובערב, אחרי הצהריים?

ת: אחרי הצהריים היינו הולכים לבית הכנסת, לומדים קצת תורה, מתפללים מנחה וערבית ובאים הביתה.

ש: ככה עד לאיזה גיל?

ת: עד שעזבתי את בית הספר, עד שאבי נתפס על ידי הסורים בגלל שהבריח יהודים. הוא הבריח איזו קבוצה גדולה מחלב לתורכיה ...

ש: אביך הרי לא עבד לבד. הוא עבד עם אנשי הסוכנות בטח.

ת: הוא עבד עם אנשי הסוכנות. בתורכיה עם גרג'י

ש: עם אליהו גרג'י מירושלים.

ת: כן. זה בן אח שלו.

ש: גרג'י הוא בן אח של אביך.

ת: כן. אבא שלי זה דוד של גרג'י.

ש: הבנתי.

ת: זו אחת הסיבות שגרג'י נשאר בתורכיה והתחתן אפילו עם ערביה. ... יכול להיות ולהמשיך להבריח יהודים.

ש: אבל גרג'י היה בנציבין, בתורכיה.

ת: היה בנציבין, נכון.

ש: ואביך היה בחלב?

ת: היה בחלב.

ש: אבל היו ביניהם קשרים?

ת: היו ביניהם קשרים. אחר כך הוא היה עם מישהו אחר.

ש: שהיה בתורכיה. אתה מתכוון למשפחת שמוש, יעקב שמוש?

ת: שמוש, נכון.

ש: אז היו לו קשרים בסך הכל. שמוש מאסכנדרון.

ת: שמוש מאסכנדרון, ולאבא שלי מחלב היו קשרים עם שמוש. היו שולחים לו איזה משהו בשביל לזהות

ש: כל מיני סימנים.

ת: סימנים, בשביל לעשות עוד נאגלה או משהו. אז היה עושה. בסוף, כשעשה את הנאגלה הגדולה

ש: מתי זה היה?

ת: 1964. מתי תלו את אלי כהן, ב-65' אם אני לא טועה.

ש: משהו כזה. אמצע שנות הששים.

ת: אז זהו, אז תפסו אותו לפני אלי כהן. בזמן שלקחו את אלי כהן ותלו אותו, למחרת לקחו את אבא שלי

ב-12 בלילה אמרו לו – נתלה אותך גם.

ש: מה אתה אומר. יום אחרי התלייה של אלי כהן?

ת: יום אחרי התלייה של אלי כהן. אחר כך לקחו אותו כמה פעמים. היה עומד ומתעלף שם ומחוויר. סתם

יעני רק להתעלל בו.

ש: אבל חשדו בו שהוא מבריח יהודים?

ת: לא. אלה, הקבוצה שתפסו אותם, עינו אותם. אז אמרו שניסים אשגר סידר אותם.

ש: הלשינו עליו בקיצור.

ת: כן.

ש: זו היתה קבוצה גדולה של יהודים?

ת: כן. איזה שבע משפחות.

ש: ואז תפסו את אביך והכניסו אותו לכלא. לכמה שנים?

ת: קודם כל הכניסו אותו ל-12 שנה. אחר כך, בגלל שהאנשים שתפסו אותם זה היה לפני הגבול, עוד לא

עברו את הגבול לתורכיה, באיסכנדרון, אז הפחיתו את זה לשבע שנים. אחר כך כשעלה ארצה, זה סגר לו

איזה חמש שנים. אחרי חמש שנים יצא מהכלא הסורי.

ש: הוא היה בכלא הסורי עד שנת 70' בערך?

ת: עד שנת 70', בסוף 70'.

ש: תגיד לי בבקשה – מה היה איתכם, עם המשפחה באותה תקופה?

ת: המצב היה קשה והכסף שהיו שולחים לנו, הגרושים האלה לא היו מספיקים אפילו לאוכל.

ש: מי ... את הכספים האלה?

ת: שם היה אחד מהחלבים שהכסף היה מגיע אליהם

ש: מי אלה היו? אתה זוכר את השמות?

ת: כן. אחד זכרוננו לברכה קראו לו פרג' סאמח, פרג' צמח.

ש: מי עוד?

ת: הוא היה שלנו. אנחנו הכרנו רק אותו שהיה מביא לנו. כי הוא היה מהעדה הקמישילית.

ש: הוא היה קמישילי במוצאו?

ת: קמישילי במוצאו.

ש: שעבר לחלב גם?

ת: עבר לחלב גם. הוא היה בין העשירים, אז העשירים לקחו את הכסף וחילקו אותו לעניים.

ש: מי זה היה השני?

ת: השני היה דוד שלי גם.

ש: גם דוד שלך?

ת: גם דוד שלי. קראו לו אֶלוֹ יוסף.

ש: רגע, אני קצת לא מבין את ההגיון. אתה אומר לי שגם הדוד שלך אלו היה קמישילי במוצאו. איך זה

שהקמישילים קיבלו את השליטה על הכספים האלה?

ת: הם לא קיבלו את השליטה. הקמישילים נתנו להם את סכום הכסף לחלק לקמישילים. אז אנחנו, אפילו

בחלב, היה פרג' סאמח הזה ששלחו לו את הכסף והוא חילק לקמישילים.

ש: ולחלבים היה

ת: לחלבים היה שלהם גם.

ש: מי היה אצל החלבים, אתה יודע?

ת: אני לא יודע. שם היה מסעוד, לא יודע, לא זוכר.

ש: אמרת מסעוד? מה זה מסעוד? שם של מישהו?

ת: שם של מישהו, משפחה.

ש: לא שמעתי על משפחה כזאת אבל אתה אולי ...

ת: משפחה טובה. משפחת דתיים.

ש: רבנים הם היו בטח.

ת: כן, רבנים.

ש: אוקיי. אז אני מבין שזה לא הספיק לכם למחיייה למשפחה. כמה היו נותנים דרך אגב? אתה זוכר?

ת: גרושים. 12, 15, 20 לירות סוריות לחודש.

ש: לכל המשפחה?

ת: לכל המשפחה. וזה גם לילדים. מי שהיו לו פחות ילדים היו נותנים לו פחות.

ש: כלומר לפי גודל המשפחה היו נותנים.

ת: גודל המשפחה. אבל מוסיפים לירה, לירה וחצי. לא משמעותי גם. ברגע שאבא שלי נתפס, לא ידענו

עליו חמש שנים.

ש: איפה הוא היה ...

ת: ... שלחו לנו את הבגדים שלו שכולם דם. חיפשנו אותו בכל בתי הסהר. לא השארנו אחד בחלב, ולא

מצאנו אותו. שלחו לנו את הבגדים

ש: איפה בכל זאת, אחרי שהוא חזר אליכם

ת: במאזה הוא היה.

ש: אה, בכלל בדמשק?

ת: בדמשק. לקחו אותו למאזה, לדמשק. עבר עינויים. אם תקרא את הכתבה, יש קסטה גם אבל בערבית.

ש: של הסיפור שלו?

ת: של הסיפור.

ש: מי מספר שם בקלטת הזו?

ת: אבא שלי.

ש: אבא שלך. הבנתי. אז מה קורה עם המשפחה? אבא חוזר

ת: אבא חוזר מהכלא, אז אני התחלתי לעבוד, לפרנס את המשפחה ...

ש: באיזה גיל התחלת לעבוד?

ת: בגיל 12.

ש: בגיל 12 התחלת כשולייה בטח, עוזר לצורף.

ת: בגיל 13 ככה, כי עשיתי בר-מצווה ואיזה רב אמר לי – הגעת לבר-מצווה, אתה חייב. אמרתי לו – אני

אחכה לאבא שלי שיבוא. אמר לי – לא, אתה חייב לעשות, להניח תפילין. הנחתי תפילין, אפילו אמא שלי

לא ידעה.

ש: למה? זה היה סוד?

ת: זה לא היה סוד. בשביל לא להטריד אותה, סוכריות וזה. אפילו לקנות סוכריות ולעשות קצת שמחה של הבר-מצווה מול העצב והעצב היה יותר גדול מהשמחה. הייתי יכול לוותר כי אני הייתי הגדול בין האחים אז לא אמרתי מילה. התחלתי לעבוד

ש: התחלת לעבוד אצל צורף.

ת: עבדתי כמה שנים. אחרי שיצא אבא שלי, הוא בא ... בשנות השבעים, עבד איזה שנה-שנתיים שם אצל מישהו בחלב. היה לו בית חרושת של שמן. עבד שם שנתיים כפועל.

ש: אצל יהודי אני מבין שהוא עבד. גם אתה עבדת אצל צורף יהודי. אתה זוכר את השם שלו?  
ת: כן.

ש: מי זה היה?

ת: סלים דרי. כי הוא היה בדיר א-זור

ש: היה כפר כזה, דיר א-זור?

ת: כן. נתנו לו את הכינוי דרי.

ש: דיר א-זור זה ליד קמישלי, בג'זירה.

ת: בג'זירה כן. אז נתנו לו את הכינוי לפי זה.

ש: הוא הגיע גם כן לחלב?

ת: הוא היה בחלב. כשאני עבדתי אצלו הוא היה כבר בחלב מזמן.

ש: אז האבא מגיע, עובד

ת: האבא מגיע, עובד שנה-שנתיים. איך שהוא יצא מהכלא וישב בבית איזה שנה, התחיל הג'וק בראש שלי לברוח.

ש: כבר תיכננת בריחה?

ת: תיכננתי בריחה.

ש: היית בן 13 או 14?

ת: כשהוא יצא מהכלא הייתי בגיל 17 כבר. הוא חמש או שש שנים היה בכלא. את החמש שש שנים האלה גדלתי בעבודה. כשהוא נתפס הייתי בגיל 12, 13. אחרי זה, בגיל 17, 18 הוא כבר יצא. הייתי גדול. אז תיכננתי את הבריחה. אגב, כשהוא היה בכלא, אף אחד לא ידע במשפחה שהוא מבריח, רק אמא שלי.

ש: רק אמא שלך ידעה שתפסו אותו בגלל הברחת יהודים.

ת: לא, לפני שתפסו אותו היא ידעה שהוא עוסק בזה. אנחנו לא ידענו. הם היו רבים ביניהם כי היא רצתה שהוא יפסיק והוא לא רצה, אבל אנחנו לא ידענו על מה. כשתפסו אותו היא התחילה להברית.

ש: אמא שלך התחילה להבריה יהודים?

ת: אמא שלי התחילה להבריה. הבריחה גם הרבה פה ...

ש: קמישלים במוצאם?

ת: כן.

ש: מחלב היא התחילה להבריה? לעבוד עם שמוש?

ת: כן.

ש: מה שם אמך?

ת: זריפה.

ש: היא הגיעה ארצה אני מבין?

ת: כן. הנה התמונה שלה. זה הראיון שהיה איתה, זכרונה לברכה. לפני שלושה חודשים נפטרה.

ש: אז אתה אומר שגם האמא עסקה בהברחת יהודים. כמה שנים?

ת: עד שאבי חזר. אז שניהם הפסיקו. לפי מה שאני יודע, אחרי שאני ברחתי, אז הוא תיכנן את הבריחה הגדולה.

ש: שלכם?

ת: לא שלנו. אני ברחתי לבד.

ש: אה. ספר לי על הבריחה שלך. איך תיכננת?

ת: אני תיכננתי לברוח כי אני יודע שיש איזה מבריה באיזה מקום, באיזה בית קפה. הלכנו אני ומישהו ושאלנו. בסוף זה לא היה... התחלנו לברוח ממנו. בקיצור, ארבע או חמש פעמים תיכננו ולא יצא לפועל. אחר כך... את היוזמה כאילו ש: לבד.

ת: שמענו שמישהו רוצה לברוח מהצבא אז הלכנו איתו. כאילו לבד תיכננו את זה.

ש: כן. אתה מספר לי כאן, בשיחה המקדימה סיפרת לי שהערבים עצמם, המוסלמים, רצו לברוח מהשירות הצבאי והיו בורחים ללבנון.

ת: היו בורחים ללבנון דרך ההרים, היו עובדים שם שלוש, ארבע שנים וחוזרים אחרי ש

ש: חוזרים לחלב. הבנתי. מה היתה הסיבה שבגללה רצית לעזוב את חלב, לברוח משם?

ת: ישראל. אותה סיבה שאבא שלי היה מבריה יהודים.

ש: רצית להגיע לישראל.

ת: הציונות. רק ישראל, כן.

ש: אוקיי. מתי בכל זאת יכולתם לעשות את הבריחה שלכם? איך עשיתם? ספר לי ככה

ת: את הבריחה עשינו ככה – שיחקתי כדורגל לפני בית הספר. היתה לנו קבוצה שכל יום ראשון היינו הולכים ומשחקים כדורגל והולכים לבית הכנסת. אחרי בית הכנסת הולכים לבית הספר. איזה יום שישי זה היה קמנו בבוקר, תיכננו איזה שלושה חבר'ה ועוד אחד ממקום אחר, כלומר ארבעה חבר'ה ש: יהודים, חברים.

ת: חברים. תיכננו שניקה יוזמה ביום ראשון בבוקר ובמקום ללכת לכדורגל ננסה את המזל ונעבור את הגבול. הצלחנו הצלחנו, לא הצלחנו

ש: לבירות?

ת: לבירות.

ש: אני מבין שלא סיפרת להורים כמוכן.



ת: לא, בטח שלא. היה לי שולחן עבודה בבית, הייתי עושה קצת עבודה בצורפות. לקחתי את הזהב של אמא שלי בשביל לעבוד בו, להתפרנס ולהחזיר לה. כלומר לעבוד ולהחזיר את הזהב. אז השארתי את הכל במגירה והיה לי מפתח. כתבתי מכתב ביום ראשון בבוקר והשארתי אותו בתוך המגירה. סגרתי את המגירה ולקחתי את המפתח. ברחתי. אז הם כבר פתחו את המגירה וראו את המכתב. בלילה כשלא חזרנו אז התחילו לחשוך והתחילו כבר

ש: הבנתי.

ת: בלילה כבר הייתי בלבנון.

ש: ספר לי על דרך הבריחה ככה בקיצור.

ת: יצאנו בבוקר לחומס.

ש: במערב סוריה על חוף הים.

ת: כן, קרוב

ש: קרוב לגבול לבנון.

ת: לקחנו מונית מחומס עם איזה ערבי. אמרנו לו שאנחנו מוסלמים שרוצים ללכת בגלל הצבא. [שאלנו] - כמה עולה נסיעה, נגיד לירה?

ש: התחזתם לערבים ... שבורחים מהצבא?

ת: כן. - כמה עולה, לירה? נתנו לו שתיים, שלוש שייקה. בינתיים נתנו לו כל אחד לירה נגיד והוא אמר - בסדר, בואו. אמרתי לו - אבל שום נוסע. כי היו שם איזה חמישה, ששה נוסעים היה לוקח. אמרנו לו - נלך רק ארבעתנו ונשלם לך על כל המונית וכשנגיע לגבול השני נשלם לך אותו כסף, כלומר כפול. במקום נסיעה של עשר לירות נשלם לך עוד עשר שם, ניתן לך את כל הכסף. אמר שבסדר.

ש: הגעתם לתחנת הגבול הסורית

ת: הגענו לתחנת הגבול הסורית, הוא אמר לנו איך ללכת ברגל ...

ש: כמה לפני זה הוא הוריד אתכם? קילומטר לפני זה?

ת: לא. הוא הראה לנו את הגבול וחזר. הראה לנו את הגבול מרחוק, כאילו מפה ועד איזה חצי קילומטר

ש: חצי קילומטר מנקודת הגבול, מהביקורת.

ת: כן, וחזר. ... איזה חצי קילומטר ואמר - יש גבול פה, אלה הסורים. עכשיו, אנחנו היינו צריכים לעבור שניים - גם את הסורים וגם את הלבנונים. מהצד השני יש גם את הלבנונים. צריכים גם לעבור את הלבנונים. הוא אמר - תלכו בהרים אבל אל תתייאשו. אתם צריכים ללכת הרבה הרבה. אל תתייאשו. הוא נתן לנו סימן איך להגיע. אז הלכנו באמת איזה חמש, שש שעות לקח לנו, עד כמעט לילה. אחרי שעברנו חיכינו עוד איזה שעה גם

ש: על הכביש? אחרי תחנת הגבול הלבנונית?

ת: כן. גם חיכינו איזה שעה. כשהוא בא, ראינו אותו בא, נכנסנו ואמרנו לו להגיע לביירות. הוא אמר שהוא לא יכול לקחת אותנו לביירות ושהוא יקח אותנו לטריפולי. אמרנו לו שבסדר, שיקח אותנו, העיקר זה לבנון. לקח אותנו לטריפולי ושם נתנו לו את הכסף והלך. הוא איך שהשיג את זה אנחנו נעלמנו

מהאופק. לקחנו מונית ואמרנו לו שאנחנו רוצים להגיע לביירות. הגענו לביירות, עבר בסדר. ירדנו בביירות. שאל – איפה אתם רוצים? אמרנו – לא חשוב, לביירות. היה את "שארע אלחמרה" המפורסם ש: הרחוב האדום.

ת: זה היה רחוב מפורסם בלבנון.

ש: איפה שהיו כל הנשים

ת: כן, כמו היום ... מועדונים

ש: רחוב הבילויים.

ת: נכון. אמרנו לו שם, אז שם הוריד אותנו. לא רצינו בטריפולי להגיד לו שאנחנו רוצים

ש: לרובע היהודים. הוא היה חושד.

ת: כן. הוריד אותנו שם. לקחנו מונית ואמרנו לו שאנחנו רוצים ללכת לרובע היהודים, לוואדי אבו-ג'מיל.

יש רחוב שקוראים לו וואדי אבו-ג'מיל, גם בית הכנסת היה שם.

ש: "מגן אברהם"?

ת: כן. אמר לנו – בשביל מה? זה ברגל, אפשר ללכת חמש דקות ברגל. אמרנו לו – לא חשוב, רוצים

שתיקה אותנו. לקח אותנו בדיוק לבית הכנסת והלך. נכנסנו לבית הכנסת. בבית הכנסת היתה בעיה גם.

[אמרנו לנו - ] אנחנו יהודים ואנחנו לא מקבלים יהודים ואנחנו לא רוצים ...

ש: לא רצו בהתחלה לקבל אתכם בכלל?

ת: לא רצו.

ש: למה?

ת: חשבו שאולי אנחנו ערבים. אני לא יודע. חשבו שאנחנו ערבים שמתחזים ליהודים או משהו. בקיצור,

אמרנו להם "שמע ישראל" וכמה פסוקים. אמר – תיכנסו. ניכנסנו, והוא אמר – אני לא רוצה לדעת מי

אתם.

ש: מי אמר?

ת: הגבאי של בית הכנסת. 24 שעות הגבאי [נמצא שם] עם המשפחה שלו

ש: ליד בית הכנסת?

ת: לא, בתוך בית הכנסת.

ש: יש להם חדר שם?

ת: יש להם חדר.

ש: מי זה היה, אתה זוכר את השם שלו?

ת: לא זוכר. כבר שכחתי. לקח אותנו ואמר – קודם כל לא רוצה להכיר אתכם. אתם אורחים, לא חשוב,

תהיו ערבים, אני רוצה לארח אתכם לארוחת צהריים. הלך והביא לנו ארוחת צהריים, בשר, חלב ולא

יודע מה

ש: בשר וחלב?

ת: כן. בשר וחלב וכל מיני. אמרנו לו – קודם כל אנחנו לא אוכלים את כל האוכל הזה. – למה? – בשר

וחלב אנחנו לא אוכלים. אם שמת בשר וחלב באותו שולחן ובאותה צלחת ולא יודע אם עירבבו שם, אז ...

לא לאכול בכלל. תביא לנו לחם לבד. אז הביא לנו ארוחה טובה. אז התחיל הלב שלו להיפתח. אמר – בסדר, מאיפה אתם? אז הסברנו לו מאיפה אנחנו הגענו. אז אמר שבסדר.

ש: באיזה תאריך זה היה אתה זוכר?

ת: ב-72', בחודש השמיני הגענו לארץ, אז חודשיים לפני זה, כלומר בחודש השישי.

ש: ביוני 1972?

ת: כן. היינו בביירות. נשארנו שם שבוע. השאיר אותנו שבוע עם כסף.

ש: הוא דאג לכם להכל?

ת: הכל. הביא לנו בגדים חדשים, הביא לנו הכל הכל. אפילו להתפלל עם הקהל לא נתן לנו. היינו בחדר. אבל עושים מה שאנחנו, היה אומר לנו – פה תעשו מה שאתם רוצים, אבל מבית הכנסת אתם לא יוצאים.

ש: החוצה לרחוב?

ת: כן, לרחוב. אז באמת היה ככה. אחרי שבוע התחלנו לנדנד לו שאנחנו רוצים כבר ללכת לישראל, לא רוצים להישאר פה. אחרי שבוע, עשרה ימים אמר לנו – בסדר, אתם עוברים לעוד בית כנסת בבחמזון, זה שאמרתי לך.

ש: מחוץ לביירות?

ת: מחוץ לביירות. בחמזון ...

ש: למה דוקא לבחמזון?

ת: בבחמזון היה בית כנסת גדול ושם כל האנשים היו הולכים בקיץ "סייפון בבחמזון", ללכת לבלות, לעשות נופש. זו היתה עיר של נופש. היה שם גם בית כנסת גדול. נשארנו בבית הכנסת בבחמזון שלושה, ארבעה ימים, אבל התחלנו להתפרפר בלילה. היינו הולכים לחאפלות. היה אחד מאיתנו שהתייאש. אמר – אני לא יכול יותר, אני רוצה לחזור לאמא שלי. מתגעגע למשפחה. אמרתי - אין מנוס. איך תחזור? יתלו אותנו. – לא, רוצה לחזור. אז מישהו שהיה עובד בבניין ממול שמע אותו [שהוא רוצה] לברוח

ש: יהודי?

ת: ערבי. הלך למשטרה ואמר להם שיש פה אנשים מסוריה. באו ותפסו אותנו. למחרת על הבוקר באו כמה ניידות משטרה ותפסו אותנו ...

ש: השהייה שלכם בבחמזון, הייתם בבית הכנסת והקהילה מימנה אתכם? נתנה לכם אוכל, נתנה לכם הכל?

ת: הכל נתנה לנו.

ש: הבנתי. המשטרה באה ותפסה אתכם.

ת: המשטרה באה ותפסה אותנו. אמרנו לו – אנחנו לא זה ושאללה ישמור עליכם. התחלנו לנשק להם את [הידיים]. אמר – לא, אנחנו לוקחים אתכם לכלא. לקחו אותנו ארבעתנו לבית שימוש והשאירו אותנו שם עד למחרת.

ש: מה זאת אומרת באיזה בית שימוש? סתם באיזה שהוא מקום? תא מעצר כזה?

ת: אפילו לא תא מעצר. היה בית שימוש. שני מטר על שני מטר וארבעתנו. כלומר קטן ממש. ישבנו, בשכיבה לא יכולנו לישון. ישנו בעמידה או בישיבה. אחד לוקח את הרגליים שלו, השני, אחד על

הרגליים, הראש. בקיצור, היה לילה לא נעים. עברנו את הלילה. למחרת לקחו אותנו ישר לשופט. השופט שפט אותנו לחודשיים ועשרים לירות לבנוניות קנס. לאחר התקופה נחזור לסוריה. התחלנו לבכות אבל אין מה לעשות. אנחנו כבר בכלא. שם זה פחד, גם להגיד להם שאנחנו יהודים

ש: עדיין לא דיברתם על זה שאתם יהודים?

ת: עדיין לא דיברנו. הם ידעו. השופט כנראה ידע. אנחנו לא אמרנו לו שאנחנו יהודים. הרי תפסו אותנו בבית כנסת של יהודים. אחרי שהשופט שפט אותנו ושלח אותנו לכלא, בא מנהל הכלא ורצה להכניס אותנו. התחלנו להתחנן אליו, להגיד לו שאנחנו יהודים ולא עשינו כלום ושם יחזיר אותנו לסוריה יתלו אותנו. אמר – אין, יש שופט ויש פסק דין ואתם חייבים, אבל מה שאני יכול לעשות זה להתייחס אליכם טוב בכלא שאף אחד לא יציק לכם. באמת ככה היה.

ש: באיזה בית כלא הייתם?

ת: היינו בעליי אני חושב. מבחמדון לקחו אותנו לבית כלא בעליי. היינו שם. למחרת הקהילה התחילה להביא לנו אוכל כשר, עופות וזה. היו שם שניים שלושה דרוזים גם, אלה שהיו בכלא. בכלא היה אחד שהיה שפוט לעשרים או עשרים וחמש שנה אז הוא הבוס. אז הלכנו ישר לבוס והיה מסתכל עלינו ש: משגיח עליכם.

ת: משגיח עלינו. אף אחד לא הציק לנו. כמו אבא היה בשבילנו. ואתה מכיר את השכל היהודי, איך היינו לוקחים אותו ומתחשבים בו, כאילו נותנים לו את הראש שלו ש: את הכבוד המגיע לו.

ת: אפילו יותר. בעוונות. כי לא הבין שפה אחרת... הוא באמת שמר עלינו ש: חודשיים הייתם שם בכלא?

ת: כן. גמרנו את התקופה. לפני התקופה התחלנו לדאוג איפה הם יקחו אותנו. התחלנו כל יום לנדנד ולשלם כסף. היו מביאים לנו כסף גם חוץ מאוכל. היינו נותנים לסוהרים שיקנו לנו סיגריות... התחלנו לבכות לסוהרים. הסוהרים אמרו שבאמת הם ילכו למנהל הכלא ויראו אם אפשר לעשות משהו. אנחנו לא ידענו. יום אחד לפני שגמרנו, היה לילה שחור כי למחרת צריכים להחזיר אותנו לסוריה. הלילה הכי שחור זה היה. לא חשוב העינויים בתוך הכלא וזה, אבל מה, להחזיר אותנו לסוריה זה היה הכי קשה. פתאום באו והוציאו אותנו לחצר, את ארבעתנו. בא צלם וצילם אותנו כל אחד לחוד והחזירו אותנו לכלא. בקיצור, עבר לילה, לא ישנו. למחרת אמרו לנו לצאת, יצאנו. לקחו אותנו לבית סהר אחר במקום אחר. לא ידענו איפה זה המקום הזה. רק ארבעתנו. באותו מקום לא היו בכלל אנשים. היה כמו איזה הול כזה וארבע, חמש, שש מיטות וזהו.

ש: חדר מאורך כזה, אולם?

ת: חדר מאורך כמו אולם וארבע, חמש, שש מיטות היינו שם וזהו, סגור עלינו. הביאו לנו אוכל והלכו. ישנו שם בלילה. למחרת בבוקר בא אוטו עם שניים שלושה שוטרים ולקחו אותנו ישר לשדה התעופה. אנחנו משקשקים, לא ידענו כבר מה לעשות. לפני שנסענו לשדה התעופה, בא השמש ועוד רב אחד

ש: של בחמדון?

ת: של בחמדון, כן, ועוד איזה רב גדול. נתנו לנו כסף. אנחנו מסתכלים על הכסף זה פרנק צרפתי.

ש: לא הבנתם.

ת: לא הבנו, לא יודע. אבל מה, היה לנו איזה נס אולי. אמר – אל תדאגו, הכל יהיה בסדר. אתם לחלב לא תגיעו. הרגיעו אותנו קצת. אבל עד שהגענו לשדה התעופה, בדיוק ליד המטוס הביאו אותנו עם אזיקים. העלו אותנו ושיחררו את האזיקים. על המטוס היה כתוב "אייר פראנס". נכנסנו, עד שהגענו לצרפת. ירדנו בפאריז. איך שאנחנו יורדים מהמטוס היה שם רב של הקהילה. בא, קיבל אותנו ולקח אותנו ואז נרגענו.

ש: כשהעלו אתכם למטוס בנמל התעופה של ביירות, נתנו לכם דרכונים, מסמכים?

ת: נתנו לנו את הדרכונים, כן.

ש: נתנו לכם את הדרכונים שלכם? מזוייפים כמובן?

ת: אני לא יודע. התמונות שצילמו אותנו בכלא היו בדרכונים. אנחנו האמת לא הסתכלנו על הדרכונים בכלל. את הדרכונים הוא נתן לנו ואנחנו נתנו את זה ליד של זה שהטיס את המטוס ...  
ש: הקברניט, הטייס.

ת: כן, לטייס נתנו את זה. שם הוא נתן את זה לרב הזה. ... את הדרכונים ולקח אותנו. עשה לנו דרכונים חדשים. אני לא יודע איך זה

ש: לאן הוא לקח אתכם בפאריז?

ת: לקחו אותנו לשאנז אליזה לבית מלון. ישבנו בבית המלון כל שניים בחדר שבוע בדיוק. מיום ראשון עד יום ראשון.

ש: מי מימן אתכם שם?

ת: הם.

ש: הקהילה בפאריז?

ת: ... לנו כסף בלבנון והקהילה בפאריז גם נתנה לנו כסף וגם קנתה לנו בגדים והשכירה לנו גם אוטו שבא כל יום בשעה שבע או שמונה בבוקר ולקח אותנו לטייל עד שעה 12 בלילה.  
ש: מכונית על חשבון הקהילה בפאריז.

ת: כן. "על חשבון הברון".

ש: היום אתה כבר יודע מי מימן את כל הדברים האלה, מי עשה את כל הדברים האלה?

ת: רק פה.

ש: מה זה רק פה? אנשים שלנו?

ת: אנשים שלנו. אני יודע שהאנשים שלנו ואני יודע שאלה שבאו ללבנון וצילמו אותנו, יש הרבה שאני יודע שהם מפה. מהאנשים שלנו.

ש: אנשים שלנו בקיצור. אוקיי. אתם שבוע בפאריז. לא בא איזה איש סוכנות לדבר איתכם, לעשות לכם

ת: לא, שום דבר.

ש: שום כלום?

ת: רק לטייל. [אמרו לנו - ] תטיילו, אתם רוצים להגיע לישראל אתם תגיעו לישראל. טיילנו שבוע, מיום ראשון עד יום ראשון. יום ראשון בבוקר לקחו אותנו לשדה התעופה והביאו אותנו ישר לבן-גוריון.

ש: העלו אתכם על מטוס. מי העלה אתכם על המטוס? מי ליווה אתכם? מי נתן לכם

ת: שם זה היה הרב.

ש: הרב הזה?

ת: הרב. לא מכיר אותו. אפילו את השם שלו לא ידענו.

ש: הוא נתן לכם את הדרכונים החדשים ...

ת: ... גם נתן את זה ל... ובאנו לפה.

ש: לדייל שם?

ת: לדייל ובאנו. איך שירדנו ...

ש: אתה זוכר את היום שבו עלית ארצה?

ת: כן.

ש: איזה תאריך זה היה?

ת: 13 לשמיני, משהו כזה.

ש: 13 באוגוסט 1972.

ת: כן, משהו כזה. אולי לא, אבל חודש שמיני אני יודע בוודאות.

ש: הבנתי. הגעתם בלילה?

ת: כן, בלילה, בשעה ... בערב.

ש: מי קיבל אתכם?

ת: קיבלו אותנו אנשי הסוכנות. לקחו אותנו, ישנו לילה שם גם. כל הסיפור שאני מספר גם ... חקירות וזה.

ש: ברור. אנשי ביטחון שאלו אתכם מי אתם, מה אתם.

ת: כן, ביטחון וכל זה.

ש: עברתם תחקיר בטחוני.

ת: עברנו הכל וסיפרנו הכל. לקחו אותנו משם למעון עולים ביפו.

ש: לא נתנו לכם תעודת עולה וכסף?

ת: נתנו לנו תעודת עולה.

ש: כמה כסף נתנו לכם?

ת: אני חושב 300 לירות. נתנו לנו מספיק כסף.

ש: מספיק למה? לחודש מחייה?

ת: אפילו יותר מחודש.

ש: לכל אחד?

ת: לכל אחד, כן.

ש: אמרו לכם שזה למחייה?

ת: תסתדרו בינתיים. במעון העולים ביפו תלמדו עברית. אתם פה במעון עולים למטה, תלמדו עברית.

חודש ימים תלמדו עברית, כמה חודשים, אפילו ששה חודשים.

ש: איך קראו למעון עולים הזה ביפו, אתה זוכר?

ת: לא יודע. קראו לו מעון עולים, אני לא יודע. איפה שאבולעפיה, אפילו יותר קדימה.

ש: לכיוון הים?

ת: מאתיים, שלוש מאות מטר יותר קדימה לכיוון יפו.

ש: לכיוון יפו?

ת: לפני השעון עוד יש איזה רחוב של אבולעפיה, הולכים איזה מאתיים מטר, אז שם מצד ימין.

ש: קרוב לתל-אביב יותר?

ת: כן, קרוב לתל-אביב.

ש: בסדר. אז הייתם במעון עולים הזה והייתם באולפן. היו שם עוד קמישלים, סורים?

ת: היו. ... ראינו [סורים] שברחו לפנינו. ראינו אותם

ש: כמה היו שם?

ת: איזה עשרים.

ש: קמישלים?

ת: חלבים. איפה שאנחנו מכירים גם.

ש: דמשקאים היו?

ת: דמשקאים אני לא מכיר, אולי היו.

ש: לבנונים?

ת: לא היו לבנונים בכלל. לא היתה להם בריחה אז לא ...

ש: לא, אבל אולי במעון עולים. אוקיי, אתה אומר שראיתם שם חלבים ודמשקאים לא היו.

ת: דמשקאים לא היו.

ש: כמה הייתם ביחד, עשרים סורים?

ת: עשרים כן.

ש: באותו מעון.

ת: עשרים, אבל הולכים, באים. אלה שגרו שנה לפנינו היו באים ויושבים איתנו. היו עוד מתברברים

בארץ.

ש: היו הולכים, באים.

ת: הולכים, באים, מטיילים. הם היו יותר ותיקים מאיתנו.

ש: אתה למדת במעון עולים הזה חצי שנה?

ת: לא. שבוע למדתי. אז התחילו פרפרים בבטן, רציתי להכיר את המשפחה. התחלתי ללכת, לא ידעתי

איפה ללכת. כל יום בבוקר הולכים. אחרי הלימודים ב-12 הולכים ומחפשים אם מישהו מכיר. פתאום

ראיתי איזה חלבי שאני מכיר אותו עוד מסוריה. אמרתי לו – אתה מכיר איזה קמישלי מפה? אמר – יש

איזה אחד חלבי התחתן עם אחת קמישלית שגרים פה בתל-אביב. אמרתי לו – תעשה טובה, תן לי את

הכתובת או קח אותי. אמר – בסדר, אין בעיות.

ש: לפני שאתה ממשיך עם זה, אני מבין שאת כל מעון העולים מימנה הסוכנות? זה היה של הסוכנות שם?  
 מעון עולים של הסוכנות?  
 ת: של הסוכנות, כן.  
 ש: קיבלתם שם דמי קיום, המשכתם לקבל? אוכל?  
 ת: לא, ה-300 לירות היה ...  
 ש: אה, מה שנתנו לכם.  
 ת: מה שנתנו לנו.  
 ש: אבל אוכל?  
 ת: אוכל היינו לוקחים מהכסף הזה והיינו אוכלים. רק בחדרים היינו ישנים וזהו.  
 ש: רק חדרים. בגדים?  
 ת: גם בגדים לא. שום דבר. מהכסף הזה היינו קונים בגדים ובשביל לחיות.  
 ש: טוב. אז הוא לוקח אותך למשפחה שלך.  
 ת: הוא לקח אותי לא למשפחה, לקמישליה. אני נכנס לחדר, בעלת הבית לא היתה שם.  
 ש: איפה זה היה ... ?  
 ת: בתל-אביב.  
 ש: בשכונת התקווה?  
 ת: לא. שכונת התקווה זה עיראקים. היה בכיוון הים, דרך הים. רחוב ירושלים.  
 ש: שדרות ירושלים, זה הרחוב הראשי ביפו.  
 ת: כן. הרחוב הראשי ביפו אבל לכיוון בתי המלון.  
 ש: תל-אביב.  
 ת: היא היתה גרה שם בסביבה. הלכנו, עד שהיא באה. פתאום נבהלנו שנינו, היא גם בת-דודה שלי.  
 ש: יפה.  
 ת: היא ברחה עשר שנים לפני. אבל היא נשארה אותו הדבר.  
 ש: היתה נשואה אני מבין ...  
 ת: היתה נשואה והיו לה שניים, שלושה ילדים.  
 ש: היא ברחה עם כל המשפחה בקיצור.  
 ת: עם כל המשפחה. ראיתי אותה, ופה היתה לי בארץ רק דודה אחת. אמרה לי – עכשיו אני אקח אותך לדודה שלך. מתל-אביב עד טירה. דודה שלי גרה  
 ש: טירת הכרמל ליד חיפה?  
 ת: טירת כרמל. אמרתי לה – בסדר, תיקחי אותי. היא באמת לקחה אותי שעה וחצי, שעתיים הדרך. אז זה היה ... יותר  
 ש: באוטובוס?  
 ת: באוטובוס. כאילו עברו עלי עשר שעות, מתי כבר אני אגיע. עד שהגעתי לדודה שלי. נשארתי שם כמה זמן ובאתי לפה. אז כבר התחלתי להכיר את המשפחה והכירו לי



ש: רגע, אני רוצה להבין. אתה רצת מהר מאוד. אתה מגיע, מאתר את הבת של דודה שלך בטירת הכרמל. היא היתה שם נשואה עם משפחה אני מבין. כמה קמישלים היו שם? היו הרבה קמישלים בטירת הכרמל? סורים היו שם?

ת: בטירת הכרמל היו סורים.

ש: כמה?

ת: עד עכשיו הם, היו איזה עשר משפחות.

ש: היה להם בית כנסת משלהם?

ת: לא.

ש: עשר משפחות סוריות. חלבים או דמשקאים?

ת: לא, שלנו, קמישלים.

ש: זאת אומרת הם היו ותיקים כבר שם?

ת: היו ותיקים.

ש: הם הגיעו בשנות השישים?

ת: שנות השישים. '61, '62 הגיעו כולם.

ש: ואותן עשר משפחות נשארו שם בטירת הכרמל?

ת: נשארו בטירת הכרמל. גם פה יש איזה חמישים, ששים משפחות.

ש: פה בקרית אתא? שהגיעו באותה תקופה שנות השישים?

ת: כן. אבא של אשתי גם ובן-דוד שלי. הם הביאו אותי לפה, ישנתי אצלם ... והתחלתי לעבוד, התחתנתי.

ש: עזבת את הסוכנות? לא חזרת יותר לבית העולים?

ת: לשם לא חזרתי יותר. הבאתי את הבגדים שלי, את הדברים שלי והלכתי לסוכנות פה בקרית אתא. נתנו לי חדר ... דירה. אז היו באים עולים חדשים [מקבלים] דירה של שלושה, ארבעה חדרים. כל אחד חדר.

ש: היה בית עולים בקרית אתא?

ת: לא. בית רגיל.

ש: אה, דירה של בית רגיל, בשיכון רגיל.

ת: שיכון רגיל. בית עם ארבעה חדרים, גרו בו שלושה או ארבעה אנשים. היה אחד מצרפת שהיה גר ...

ש: קמישלים כמוך היו פה?

ת: לא, רק אני באתי לפה.

ש: קיבלת חדר בדירה?

ת: היה לי חדר בדירה ...

ש: מה עוד נתנו לך חוץ מהחדר בדירה?

ת: נתנו לי מיטה, כלים. היה גג משותף גם

ש: היה מטבח משותף?

ת: כן. נתנו לי מחבת אחד, צלחת אחת. כל דבר נתנו לי אחד שאני אוכל להסתדר. מזלגות.

ש: וכסף לקיום?

ת: כסף לקיום. אחר כך שלחו אותי פה לסוכנות בקרית אתא. הלכתי לסוכנות, נתנו לי כסף אותו יום, גם איזה 300 לירות או משהו ... לעוד חודש חודשיים. כל פעם שנגמר לי הכסף הייתי הולך לשם. עד שאמרו לי – זהו, אתה לא תקבל יותר, לך תעבוד.

ש: כמה זמן, חצי שנה בערך?

ת: בערך חצי שנה.

ש: אז נתנו לך דמי קיום לחצי שנה וחדר שם בדירה.

ת: כן.

ש: אחרי חצי שנה אמרו לך לצאת מהחדר?

ת: לא. את החדר אני עוזב מתי שאני רוצה. את החדר עזבתי בגלל שהתחתנתי.

ש: כן, אבל מישהו היה צריך לשלם על החדר הזה, לא? מי שילם על החדר?

ת: הם שילמו עליו, הסוכנות.

ש: זאת אומרת יכולת לחיות בחדר כמה שאתה רוצה?

ת: כן, כמה שאני רוצה. הם הציעו לי שאם אני רוצה לקנות את הדירה אני יכול

ש: אחרי שהתחתנת אתה מתכוון?

ת: לא, לפני זה שאלו. אני לא רציתי כי אז הייתי יכול לחיות על מאה לירות בחודש, פחות אפילו. לא היו מרוויחים הרבה. הייתי צריך לשלם מאה לירות על משכנתא ולא היה לי, לא עבדתי. אז לא הסכמתי. כשהייתי בדירה התחתנתי.

ש: לא הציעו לך עבודה, קופת חולים? היית חבר הסתדרות כבר, חבר קופת חולים?

ת: לא. אני לא ידעתי מה זה קופת חולים בכלל. לא הצטרכתי. עד היום אני לא יודע מה זה ...

ש: יופי, שתמשיך ככה ברוך השם. אבל לא הציעו לך ביטוח רפואי? לא דיברו איתך על זה?

ת: לא. רק תעודת עולה והכסף שנתנו לי וזהו.

ש: אילו זכויות היו לך? מהתעודת עולה הזאת מה יכולת

ת: אה, אחרי שהתחתנתי

ש: מתי התחתנת דרך אגב?

ת: התחתנתי ב-73'. התחתנתי מהר. אני באתי בסוף 72'. בתחילת 73', אחרי חודשיים שלושה, לא נשארתי הרבה, הלכתי ישר לצבא ואמרתי להם שאני רוצה להתגייס.

ש: אחרי שהתחתנת?

ת: לא, לפני. רציתי ללכת לצבא. באתי לצבא, כשהייתי בטירונות כבר התחתנתי. החתונה היתה מתוכננת

לפני זה אבל רציתי ללכת לצבא כמה שיותר מהר

ש: שירתת שנתיים וחצי?

ת: שנה וחצי.

ש: ושיחררו אותך?

ת: לא. שנה וחצי כי הייתי בגיל עשרים.

ש: הגעת כעולה חדש מבוגר. איפה שירתת?

ת: בהרבה מקומות. שירתתי בטירה, שירתתי פה, הייתי ברמה. הייתי במלחמה, היה בלגאן, הייתי בצריפין.

ש: אתה מתכוון למלחמת יום כיפור?

ת: במלחמת יום כיפור ...

ש: היית חיל פשוט.

ת: הייתי חיל, כן.

ש: עכשיו, מהסוכנות קיבלת את כל מה שמגיע לך אחרי שהתחתנת? מה נתנו לך? דירה?

ת: לא. שלחו אותי לעמיגור. עמיגור נתנו לי בית בשכר דירה בקרית אתא ...

ש: בחרת לגור איפה שכל הקמישלים?

ת: כל הקמישלים.

ש: איך קוראים לשכונה הזאת?

ת: רח' ז'בוטינסקי והפלמ"ח היה

ש: סירקין לא?

ת: לא. הפלמ"ח וז'בוטינסקי.

ש: שם גרו בעיקר הקמישלים?

ת: כן. גרתי שם עד שקניתי בית ועד שהסתדרתי ובאו ההורים שלי אחריי.

ש: מתי ההורים שלך הגיעו?

ת: ההורים שלי הגיעו בשנות השמונים. ב-80' אני חושב הם הגיעו.

ש: איך האבא הפעם הצליח לברוח?

ת: אז זהו, אבא שלי אמר אז שהוא יפסיק להבריא כי עכשיו יש "עין עליו" והוא רוצה לברוח בעצמו. אם

כבר הוא רוצה לברוח בעצמו הוא יבריא איתו כמה אנשים ... הביא איתו איזה 33 איש בקבוצה אחת,

את כל המשפחה שלו והמכירים שלו, הביא אותם.

ש: כמה משפחות יחד?

ת: היו איזה ארבע משפחות והוא ועוד איזה חבר אחד. כלומר כמעט חצר שלמה הביא במכה אחת.

ש: בערך שש משפחות.

ת: כן.

ש: ובשנות השמונים איזו דרך הוא עשה?

ת: דרך תורכיה. אותה דרך ...

ש: דרך תורכיה, באמצעות יעקב שמוש, איסכנדרון?

ת: שמוש והיה שם, ומשם ישר בא לפה.

ש: כאן הוא התקבל בלוד, עבר את כל התהליכים ומה, בא לגור פה בקרית אתא?

ת: הוא בא לגור פה. היה לי בן-דוד ... גם את הסיפור שלו. קראו לו יונה בצלאל, יושב ראש ועד עובדי

הסוכנות בקרית מוריה בירושלים, הוא בן-דוד שלי. אבא שלי הוא דוד שלו. אז הוא לקח אותו ואמר לו –

אין לך מה לעשות פה. אבא שלי רצה רק ירושלים אז הוא סידר אותו בירושלים ...

ש: בגילה?

ת: בגילה.

ש: איפה שכל הקמישלים אני מבין.

ת: לא. שם יש גם קמישלים, יש הרבה קמישלים עוד משנות הארבעים, לא משנות החמישים. עוד העליה הגדולה שהיתה אז. בשנות החמישים היתה עליה גדולה, כולם גרו בקטמון. את גילה בנו, היתה חדשה עוד, התחילו לבנות אותה. אמר לו שהוא יגור בגילה. הוא גר בגילה עד שהוא נפטר, עם האשה והביא גם את הילדים. אחת היתה נשואה, הביא גם אותה וגם את בעלה וגם את הילדים שלה וגם את אמא של בעלה. האחים של בעלה גם היו נשואים, גם הביא אותם. 33 איש. הביא את כל המשפחה של בעלה של אחותי ושל.

ש: כשהגעת הנה היה איזה ארגון של יהודי קמישלי שנתן לך עזרה?

ת: לא. יש ארגון של חלבים, לא של קמישלים. עד עכשיו אין. יש של חלבים.

ש: איפה בעיקר גרים הקמישלים בירושלים?

ת: גרים הרבה בקטמון. איפה שאתה הולך, לפת.

ש: איפה יש יותר, בקטמון או בגילה?

ת: בקטמון. בגילה יש את העולים החדשים שבאו עכשיו בשנות התשעים, ב-95 אפילו.

ש: אתה מבקר שם הרבה?

ת: אני כמעט כל שבוע שם.

ש: למה?

ת: האחיות שלי שם. הייתי הולך לבקר את אמא שלי, כל שבוע הייתי שם.

ש: היא גרה גם כן?

ת: גם כן. אז הייתי הולך שם הרבה.

ש: יש לי שאלה ביחס לענין התרבותי. היה לכם שם בקמישלי או פה בארץ איזה זמר שהיה ידוע כזמר

של קמישלים שהיה מגיע לחתונות, לכל מיני כאלה?

ת: כן. היה אחד שקראו לו ז'אן, ז'אן מה אני לא יודע.

ש: איפה הוא גר?

ת: בקמישלי. אה, אתה מדבר על ...

ש: יהודי, בארץ.

ת: יהודים אין, לא היה.

ש: הז'אן הזה הוא בכלל ערבי?

ת: ערבי.

ש: לא, התכוונתי ... אם יש מישהו ככה מרכזי מבחינת שירה.

ת: לא. היה רק בבית הכנסת. שם לא היתה שירה. לא ... לא היה. כשמתחננים גם, בא הרב ויש להם קול

מאוד יפה. אבל שרים פסוקים של שירים עבריים של תורה, לא של חתן וכלה.

ש: פה בקרית אתא אין לכם איזה ועד של קמישלים או משהו?

ת: לא. זה רק לוי מוסא הוא הוועד של בית הכנסת ...

ש: אתה שומר על מסורת אני מבין?

ת: כן, בטח.

ש: כשרות וכל מה שקשור.

ת: הכל. אני באתי לפה חשבתי בכלל שפה

ש: כולם דתיים, כולם חובשי כיפות?

ת: לא דתיים. יש הבדל בין דתיים ל, אני לא דתי. הנה, יש לי כיפה, אבל אני לא דתי ...

ש: שומר מסורת.

ת: שומר מסורת, אוכל כשר, בית כשר ותפילה וזהו. לא יותר מזה. לא הולך לכל ה, אפילו אני אוהב לתת למדינה.

[סוף הראיון]